

דבר ה' זו הלכה (שבת קל"ח): הלכה שבועית בנושאים אקטואליים

לבישת בגדים מכובסים בתשעת הימים - מקורות והערות

א. הכנת בגדים לתשעת הימים או לשבוע שחל בו תשעה באב

ימי בין המצרים מחולקים לשתי תקופות. בתקופה הראשונה נוהגים מעט מנהגי אבלות ואילו בתקופה השנייה מחמירים יותר ונוהגים מנהגי אבלות רבים. למנהג הספרדים, התקופה השנייה מתחילה ביום ראשון של השבוע בו חל תשעה באב. למנהג האשכנזים התקופה השנייה מתחילה מר"ח אב¹. אחד מסממני האבלות בתקופה השנייה הוא איסור כיבוס ולבישת בגדים מכובסים². על מנת להחליף בגדים בתקופה זו, יש להכניס מבעוד מועד, כלומר ללבוש אותם למשך זמן בו יהיה ניכר שאינם מכובסים, ובאופן זה אינם נחשבים יותר למכובסים שהרי כבר השתמשו בהם³. בדרך ההכנה נחלקו הפוסקים. יש אומרים שניתן ללבוש כמה בגדים אחד על גבי השני ויש אומרים שאין לעשות כך אלא יש ללבוש כל בגד בפני עצמו כדרך הלבישה הרגילה⁴. כל האמור עד כה הוא בבגדים החיצוניים, אמנם יש מגדולי הפוסקים שכתבו שבמקומות החמים כארץ ישראל יש להקל בבגדים הפנימיים (לבנים וגרבים) ומגבות ולהחליפם למכובסים לפי הצורך גם בלי להכניס לפני הימים האסורים⁵.

ב. לבישת בגדים מכובסים בשבת חזון

באיסור האמור לעיל ללבוש בגדים מכובסים בתשעת הימים, יש מקרים בהם ניתן להקל, כגון לצורך מצווה. לדעת רמ"א אסור ללבוש בשבת חזון בגדי מכובסים, ולכן לשיטתו יש להכין בגדים אלו מראש. אמנם, כבר נהגו רוב האשכנזים כדעת הגר"א שאין לנהוג מנהגי אבלות בשבת חזון וצריך ללבוש בגדי שבת נקיים כבכל שבת רגילה. לספרדים בודאי שמותר מאחר ועדיין לא התחיל שבוע שחל בו תשעה באב⁶.

מקורות והערות

1. בשו"ע (או"ח סי' תקנא סע' ג) כתב את כל מנהגי האבלות ביחס ל"שבוע שחל בו תשעה באב", וכדברי הגמרא (תענית כו ב) שם כתוב 'שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה', והרמ"א (שם) כתב "ואנו נוהגים להחמיר בכל זה מתחילת ר"ח עד אחר התענית".

2. במסכת תענית (כו ב) שנינו "שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור מלספר ומלכבס". ובגמרא (שם כט ב) נחלקו רב נחמן ורב ששת. לדעת רב נחמן מותר לכבס בימים אלו על מנת ללבוש אחרי תשעה באב ואילו לדעת רב ששת אסור לכבס מכל וכל. ורב ששת הביא ראייה לשיטתו מ'מעשה רב' של הכובסים של בית רב ששבתו בימים אלו. להלכה נפסק כרב ששת. וכתב הר"ן (תענית ט ב) "וכבוס זה האסור בשבת של תשעה באב לא לכבס עכשיו דוקא אלא אפילו במכובסין קודם לכן אסורין ללבישה ולא לבישה בלבד אלא אפילו בין ללבוש בין להציע במטה אסור בין באיש בין באשה ואפילו במטפחות הידים והשלחן הכל אסור". הרמב"ן והרשב"א (עי' בב"י או"ח סי' תקנא סע' ג) אסרו גם הם והביאו ראייה מדברי רב ששת שהכובסים בטלים- משמע בטלים לגמרי. וכך פסקו השו"ע ורמ"א (או"ח סי' תקנא סע' ג).

3. כתב בשו"ת רב פעלים (ח"ד או"ח סי' כט) "ועל שאלה הה' בבני אדם שמוכרחים להחליף הכתונת אחר ג' ימים מחמת הזיעה הנה ודאי שגם אלו אין להתיר להם להחליף, אך יש להם תקנה שילבשו קודם שבת זו כתונת המכובס ב' וג' שעות ויפשטו אח"כ ויצניעה לשבת זו ללבשה בתוך השבוע זה היום שירצו ואף על פי שהיא עודנה נקייה עכ"ז כיון שלבשו אותה קודם שבוע זו אין זו חשיבה מכובסת חדשה אך צריך שילבשו אותה מקודם ב' וג' שעות לפחות כדי שתקבל מקצת זיעה מן הגוף ותתרכך מעט מקשוי הכבוס וכנ"ל באחרונים ז"ל מיהו אם לא לבשו אותה קודם שבת זה ונזכרו ביום שבת חזון נראה דאסור ללבוש הכתונת הזאת ביום שבת עצמו ב' וג' שעות ולפשוט אותה להצניע לימות החול הנז' שנראה כמכין משבת לחול דהרי עתה אין לו צורך בזה ורק הוא לובשה בשביל שיוכל ללבושה בימות החול ולכן אין לובש אותה עתה כי אם ב' שעות ופושטה והתקנה לזה שאה"נ יחליף בשבת הכתונת שלו וילבוש הכל המכובסת ונשאר עליו זו הכל כל השבת וגם בימי החול ואז בתוך השבוע יחליפו זו וילבוש אותה הכתונת שלבש בתחילת השבת ופשט אותה בשבת כי זו עודנה נקייה היא".

כלומר, מאחר ובארצות חמות הבגדים מזיעים מותר להכין בגדים מראש על ידי לבישתם לפני זמן האיסור. וע"ע במקראי קודש (להרה"ג משה הררי שליט"א פ"ג ס"ק יד).

בדברי הרב פעלים נזכר שילבש את הבגד ב' או ג' שעות, אמנם הגרי"ח עצמו בן איש חי (דברים סע' ו) כתב שמספיק ללבושם שעה אחת, וע"ע בכה"ח (סי' תקנא ס"ק צא) שהביא את דברי הבן איש חי להלכה.

בספר מועדים וזמנים (ח"ה סוף סי' שלח) כתב לחלק ולומר שלצורך שבוע שחל בו תשעה באב (שאיסור הלבישה הוא מדינא ולא ממנהג) לא די בלבישתו שעה אחת אלא צריך ללבושו באופן שניכר שלבשו קודם לכן וכגון שלא יהיה ניכר בו סימני הקיפול שהיו קודם הלבישה.

ובענין מש"כ הרב פעלים לגבי איסור הכנת בגדים משבת חזון לצורך שבוע שחל בו תשעה באב, כתב בזה ראש בית המדרש הרב גיורא ברנר שליט"א (קונטרס 'אות היא לעולם'-הכנה משבת לחול פ"ב סע' לד) "מי שלא הכין מספיק בגדים מלפני ר"ח אב (ולמנהג הספרדים לפני שבוע שחל בו ט' באב) אסור לו במהלך שבת חזון להחליף כל כמה זמן בגדים ע"מ שיהיו מוכנים עבורו להמשך השבוע. אמנם מותר לו כשקם בשבת בבוקר משנתו ללבוש בגדים אחרים נקיים במקום מה שלבש בליל שבת, וכן בצהריים לפשוט את בגדיו וללכת לישון זמן מה, ואחר שקם משנתו ללבוש שוב בגדים נקיים אחרים. וטוב אם כשפושט את בגדיו לפני שנתו לא יניחם בין הבגדים הנקיים (אלא ישאירם היכן שמשאיר בדרך כלל את בגדיו כשפושטם בליל שבת ובכוונתו ללבושם שוב בבוקר)".

וביאר שם בקונטרס 'אות היא לעולם' (ס"ק לט) "כתב בשו"ת רב פעלים (ח"ד או"ח סו"ס כט) "...מיהו אם לא לבשו אותה קודם שבת זה ונזכרו ביום שבת חזון נראה דאסור ללבוש הכתונת הזאת ביום שבת עצמו ב' וג' שעות ולפשוט אותה להצניע לימות החול הנז' שנראה כמכין משבת לחול דהרי עתה אין לו צורך בזה ורק הוא לובשה בשביל שיוכל ללבושה בימות החול ולכן אין לובש אותה עתה כי אם ב' שעות ופושטה והתקנה לזה שאה"נ יחליף בשבת הכתונת שלו וילבוש הכתונת המכובסת ונשאר עליו זו הכתונת כל השבת וגם בימי החול ואז בתוך השבוע יחליפו זו וילבוש אותה הכתונת שלבש בתחילת השבת ופשט אותה בשבת כי זו עודנה נקייה היא...". וכדבריו אלה כתב גם בבא"ח (שנה א דברים סע' ו) אלא ששם כתב שדי שילבש את הבגד שעה א' ולא הצריך ב' או ג' שעות). ומבואר מדבריו שאסור ללבוש בגד בשבת לזמן מה במטרה שהבגד לא יחשב מכובס משום שיש בדבר משום הכנה מקודש לחול, ואפילו שעושה זאת לצורך מצוה וכן שבפועל משתמש בבגד בשבת אין בזה בכדי להתיר את פעולת הלבישה הנ"ל. [ואולי יש לבאר שהרבפ"ע ס"ל שעצם השימוש בשבת לא מפקיע מהדבר את איסור ההכנה משבת לחול, אלא דווקא אם ההנאה תהיה בשבת, וס"ל לרבפ"ע שלבישה של ב' או ג' שעות לא נחשבת הנאה, ורק לבישה "שנשאר עליו זו הכתונת כל השבת" נחשבת הנאה בעצם יום השבת. וע"ע במנוחת אהבה (פי"א ס"ק 41) מש"כ בביאור דברי הרבפ"ע.]

בשמירת שבת כהלכתה (פכ"ח סע' פד) ובשולחן שלמה (ח"א סי' רצ אות א ס"ק ג) כתבו ג"כ בדומה להצעתו של הרבפ"ע שבבוקר יום השבת לא ילבש את הבגדים שלבש בליל שבת אלא ילבש בגדים

אחרים, ואף הוסיף השולחן שלמה שבליל שבת אחר שפושט את בגדיו, לא ישים את בגדיו אלו בין הבגדים הנקיים המיועדים להמשך השבוע.

ובשו"ת יחו"ד (ח"א סי' לט) כתב ג"כ כדברי הרבפ"ע שאין ללבוש בשבת בגדים לזמן קצר ע"מ להכינם אך יכול להחליף בשבת בבוקר בגדים אחרים ממה שלבש בליל שבת, אלא שהוסיף שם שגם ע"פ הרבפ"ע יש להתיר שיפשוט הבגדים שלבש בבוקר וילך לישון מעט שנת צהרים, וכשיקום ילבוש בגדים אחרים מכובסים וישאר עמהם עד צאת השבת. וכדברי היחו"ד הנ"ל כתבו גם בשו"ת בצל החכמה (ח"ד ריש סי' קלח), שו"ת באר משה (ח"ו השמטות לסי' קה) ובמנוחת אהבה (פי"א סע' יג), ועיי"ש בבצלה"ח ובבאר משה שחלקו אם מותר לאדם לומר לאשתו "תני לי כתונת אחרת כי את זאת שלבשתי בכניסת השבת אני רוצה להשאיר לט' הימים" וע"ע בזה בשמירת שבת כהלכתה (שם ס"ק קפו)."

4. מקראי קודש (שם ס"ק טו). שיטת הדעת קדושים להתיר והגר"ש ישראלי זצ"ל החמיר בזה לפי שבזה לא נקרא שלבש הבגד.

5. ג"ז במקראי קודש (שם). וכ"כ במועדים זמנים (ח"ה סוף סי' שלח) משום שלבישתם אינה לתענוג. ובפסקי תשובות (סי' תקנא אות יז ס"ק 108) הביא שכ"כ גם בשו"ת שלמת חיים ושו"ת קנין תורה, אך הביא שהבא"ח והגרי"י קנייבסקי זצ"ל החמירו גם בבגדים אלו.

6. רמ"א (או"ח סי' תרנא סע' ג) כתב לגבי כיבוס ולבישת בגדים מכובסים, "ואנו נוהגים להחמיר בכל זה מתחילת ראש חודש עד אחר התענית אם לא לצורך מצוה... וכן לכבוד שבת לובשים כלי פשתן" והנה בסע' א כתב רמ"א "אפילו בשבת של חזון אין מחליפין ללבוש בגדי שבת כי אם הכותונת לבדה". לכאורה הדברים סותרים?

בכף החיים (סי' תקנא ס"ק סד) כתב לתרץ שבסעיף א מדובר בשבת חזון ובסעיף ג מדובר בשבת שלפניה (כגון שחל ר"ח אב ביום ששי ובתשעת הימים יש שתי שבתות). והוסיף עוד ששמא דיבר רק בכלי פשתן שאינם צריכים כיבוס.

למעשה נוהגים רוב האשכנזים לא לשנות כלל מצורת הלבוש הרגילה בשבתות השנה וזאת ע"פ מש"כ בשם הגר"א בספר מעשה רב (סי' קצז) "שבת חזון אינו משנה מבגדי שבת כלל, אפילו חל ט' באב בשבת", ובמשנה ברורה (סי' תקנא ס"ק ו) כתב "ובק"ק ווילנא נוהגין ע"פ הגר"א ללבוש בגדי שבת ויש משנים בגד אחד וכ"כ ר"י עמדין בשם אביו הגאון שצריך ללבוש בגדי שבת אפילו בשבת שחל בו ט"ב".

